

IZVEŠTAJ KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 9. SEPTEMBRA
1944. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O DEJSTVIMA
NA PODRUČJU JUGOISTOKA¹

POVERLJIVO

KTB
154/IX

Dnevni izveštaj

K-t Jugoistoka
(k-da GrA »F«)

OKW/WFSt od 9. 9. 44.

I. DEJSTVA NEPRIJATELJA:

*Situacija na moru:**Situacija u vazduhu:*

8. 9. slabije izviđanje na širokoj prostoriji od Beograda do Broda. Za vreme patroliranja jugozapadno od Beograda verovatno je oboren naš avion He 111. Nalet oko 350 četvoromotornih bombardera sa slabijom zaštitom lovaca, od kojih su 30 bombardovali Brod (porušen je železnički most na Savi a železnička stanica u Bos. Brodu teško oštećena); oko 120 bombardovalo je aerodrome Sarajevo—Butmir i Rajlovac, kao i samo gradsko područje (izveštaj o prouzrokovanoj šteti nije primljen), oko 100 bombardovalo je grad Niš i železničke objekte (železnička stanica Crveni krst potpuno je porušena, bačene su bombe na Popovac, koji je teško oštećen), oko 100 bombardovalo je Beograd (o šteti vidi jučerašnji izveštaj).² Prilikom napada iz niskog leta, koji su vršili lovci iz pratnje, nanete su neznatne štete na železničkim prugama. Vinkovci — Zemun i Pančevo — Bečkerek. Prilikom napada iz niskog leta koji su izvršile dve samostalne grupe aviona »Mustang« na vazduhoplovnu bazu u Banatu, potpuno je uništeno ukupno 85 aviona.

8/9. 9. slabiji patrolni letovi nad rejonom Niša. Oko 30 engleskih aviona za snabdevanje bandi naročito nad Srbijom, kao i Crnom Gorom, Bosnom i zapadnom Hrvatskom, 13 ruskih aviona za snabdevanje bandi nad Srbijom.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 193, s. 355—62.

² Vidi AVII, NAV-T-311, r. 193, s. 315—20.

Rumunija:

II. PODRUČJE K-TA JUGOISTOKA:

1.) *GrA »F«:*

W. B.³ Makedonije:

General Šojerlen,⁴ sa načelnikom štaba i operativnim odeljenjem, stigao je u Bitolj i preuzeo komandu nad Makedonijom.

Bugarske snage koje su započele sa borbenim akcijama protiv nemačke posade u Bitolju, posle kraće borbe razoružane su i zarobljene.⁵

11. inž. bat. angažovan je za opravku železničke pruge jugoistočno od Velesa.

2.) 2. *oki. armija:*

U hrvatskim domobranskim jedinicama pojave rasula i dalje se šire.

Usled prebegavanja, dosad je javljeno o sledećim gubicima: 111 oficira, 2065 podoficira i vojnika.

Gubici u oružju u 1. hrv. lov. puku:

620 pušaka, 32 puškomitraljeza, 9 mitraljeza, 7 srednjih minobacača, 7 lakih minobacača, 58 automata, 190 pištolja, 4 protivoklopna topa kal. 3,7 cm, 3 kamiona, 100 konja, 54 kola, 26 kareta.

Osim ovih prebeglo je (nisu uračunati u gornje brojeve)

1 lov. puk i oko 5 četa, većinom sa oružjem.⁶

Vreme: sunčano, toplo.

XXI brd. AK:

297. div.:

Prepadi bandi jugozapadno od Tirane, u rejonu Kruje, Berata i otporne tačke kod rudnika hroma zapadno od Kačanika (15 km jugozapadno od Uroševca).

³ Wehrmachtbefehlshaber (vermahtbefalshaber — komandant oružanih snaga).

⁴ Hajn (Hein Scheuerlen). Do tada ije bio vajnoupravni komandant Grčke. Na položaj komandanta oružanih snaga u Makedoniji postavljen je 6. septembra 1944 (AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 999—1113).

⁵ Opširnije o zarobljavanju Bugara u rejonu Bitolja vidi dok. br. 129.

⁶ i ¹⁰ Reč je o domobranskoj 1. lovačkoj pukovnji 2. lovačkog zdruga. Pripadnici ove pukovnije (oko 500 domobrana, 15 oficira i 50 podoficira i 35 Nemaca iz Nastavnog bataljona pri 2. lovačkom zdrugu) predali su se 7. septembra 1944. Drvarsko^petrovačkom NOP odredu. Opširnije o tome i predaji domobrana i Nemaca u septembru vidi dok. br. 131; tom IV, knj. 29, dok. br. 61, 62 i 146.

Viša komanda Crne Gore:

Prilikom napada ojačanog 1/363. na Andrijevicu uništen 1 nepr. bataljon a mesto zauzeto.

V SS-brd. AK:

Mnogobrojne pojave rasula u svim hrvatskim jedinicama, u SS-brdskoj diviziji »Handžar« i u 369. diviziji.⁷

7. SS-brd. div.:

U rejonu Kremne došlo je do borbenog dodira sa jačim neprijateljskim delovima. Glavnina 14. puka prikuplja se u rejonu Mokre Gore radi napada na Užice.⁸

SS-brd. div. »Handžar«:

Bezuspešan napad bandi na Konjic.⁹

56 vojnika koji su bili na obezbeđenju železnice Dubrovnik — Metković prebeglo neprijatelju.

XV brd. AK:

Neprijatelj neprekidno pokušava da zatvori klanac (južno od Srba). Usled prebegavanja delova 2. hrvatske lovačke brigade,¹⁰ situacija na glavnim putevima za dotur je teška. Otpočelo je pregrupisanje naših snaga.

LXIX AK z.b.V.-

Rejon Prijedora: borbena grupa, sastava: ojačani 1/383, usled jakog pritiska neprijatelja, napustila rudnik u Ljubiji¹¹ i uz

⁷ Bliže o dezertiranju i pojavama rasula u to vreme kod 13. SS-divizije »Handžar« (samo kod ove divizije od 1. do 18. septembra 1944. dezertiralo je preko 2000 podoficira i vojnika) i 369. legionarske »Vražje« divizije vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 81, 146 i 148.

⁸ Reč je o napadnim dejstvima 1. praletersikog korpusa u pravcu Beograda (vidi tom I, knj. 11, dok. br. 134 i 172; Grupa autora, *ORNJ*, str. 279—81; Petar Višnjic, *Operacije za oslobođenje Srbije*, str. 134—7; AVII, NAV-T-311, r. 193, s. 481—7; izveštaj knta Jugoistoka od 12. septembra 1944. o angažovanju 7. SS-divizije »Princ Eugan« u širem rejonu Užica).

⁹ Na komunikaciji Mostar — Sarajevo dejstvovaila je 10. NOU divizija (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 71).

Konjic su 9. septembra napala tri bataljona 17. i 2. bataljon 9. krajiške brigade 10. divizije, ali bez uspeha (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 164).

¹¹ Napad na Ljubiju-Rudnik i Ljubiju (Pravoslavnu i Muslimansku) vršili su delovi 6. i 8. krajiške NOU brigade i Podgrmeoki NOP odred 6/7. septembra 1944. u sklopu operacije 5. korpusa NOVJ za zauzimanje Prijedora. Međutim, tada te jedinice nisu uspele u prvom naletu da zauzmu Ljubiju i Ljubiju-Rudnik usled jakih snaga ikoje su ih branile (Borbena grupa »Areat« sa oko 3.000 ljudi: Nemaca, ustaša, domobrana i četnika). Međutim, po oslobođenju Prijedora (7. septembra), angažovane su na tom prostoru jace snage 4. NOU divizije, pa

teške borbe stigla u Bos. Novi. Neprijatelj napada Bos. Novi sa istoka.

Borbena grupa iz Banjaluke (2 bataljona sa 2 baterije) upućena na Prijedor.

II (bicikl.[istički])/2. koz. konj. puka, sa delovima posade iz Kostajnice, napada sa severa na neprijatelja istočno od Bos. Novog.

Komandant Srema:

Hrvat. Inž.[injerijska] škola u Kamenici (j. od Petrovaradina) dezertirala zajedno sa oficirima (250 vojnika). Prebegli II/5. lovačkog puka, posle odstranjivanja vode zavere, našim protivmerama ponovo je prikupljen u s. Andrijevcu. Biće raspoređen u 8. lov. puk.

Žandarm. pratnja 20 km južno od Indije upala u zasedu bandi, 13 mrtvih, veći broj ranjenih i nestalih.

3.) *Srbija:*

U cilju odbrane istočne granice Srbije na odseku od Klisure (46 j. Leskovac) do Mehadije (22 km s. od Oršave) upotrebjeni su:

desno: 1. brd. divizija,

levo: K-da Gr. »Šnekenburger«.

Linija razgraničenja: Debela plan. — Zaječar (pripada 1. brd. div.),

K-di Gr. »Šnekenburger« su potčinjeni:

južno od Dunava: Bobena grupa »Fišer«¹² sa 2. pukom »Brandenburg« (dosad su stigli samo delovi I i III bat.), severno od Dunava: 92. gren. brigada (mot.), (dosad je stigao samo I bat.).¹³

a) *Situacija na Dunavu:*

»Donauelfe«:¹⁴ 8. 9. uveče, uz slab otpor Rumuna, zauzeta je Svinica. Uspostavljena je veza sa posadom otporne tačke u D. Milanovcu. Dunavska flotila potpomaže dalje nastupanje. »Vasernikse«:¹⁵ Bobena grupa »Re«¹⁶, pojačana delovima 468. tenk. izv. čete z.b.V. i 300 vojnika iz 214. desantnog inž. bat.

su Nemci bili primorani da to mesto napuste 7. septembra u popodnevним časovima, i u teškim borbama da se probiju prema Bosanskom Novom (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 43 i 58).

¹² Potpunije o sastavu Bobene grupe »Bišar« vidi AVII, NAV-T-314, r. 32, s. 108.

¹³ Vidi dok. br. 119.

¹⁴ i ¹⁵ Bliže o akcijama »Donauelfe« i »Vasernikse« vidi dok. br. 119.

¹⁶ Detaljnije o sastavu Bobene grupe »Re« vidi dok. br. 119.

nalazi se u rejonu j. od Kostola (ji. od Kladova). 9. 9. ujutro primljen je izveštaj preko radija da su u rejonu Kladova uništeni ruski padobrancii.

b) *I. brd. div.:*

Jake crvene snage i dalje se kreću iz rejona Zaječara prema severoistoku sa namerom da se sjedine sa očekivanim sovjetskim snagama.¹⁷

Borbena grupa »Ajzl« (1/98, 1/2 111/98, 1 btr. 191. brig. jur. top.), nastupajući iz Knjaževca preko Kraljevog Sela i Vratarnice, u borbi sa slabijim neprijateljem zauzela je 9. 9. po podne Zaječar.¹⁸

Zarobljen je komandant I bug. ok. korpusa sa 3 komandanta divizija i njihovim štabovima, kao i delovi 34. bug. divizije.¹⁹ Poslednju marševsku grupu divizije napale su 7. 9. uveče jake bande u okolini Polumira (u dolini Ibra). Prema dosadašnjim izveštajima bilo je 8 poginulih i 45 ranjenih. Situacija u Boru, u kome ima preko 20.000 stranih radnika (među kojima 6.000 Jevreja i 6.000 italijanskih vojnih interniraca), 1.200 ranjenika i 1.500 Rumuna povratnika, krajnje je teška. Proizvodnja je obustavljena, pošto nema mogućnosti da se materijal izveze.²⁰ Preduzete su mere za evakuaciju lica koja ne spadaju u borce i neangažovane radne snage.

Bande su okružile 200 vojnika 803. bat. za obezb[edenje] i Vojnopri[ivrednog] rudarskog bat[aliona] u rejonu rudnika si. od Čuprije.

S[evero]z[apadno] od Jagodine,²¹ četnici su izvršili prepad na kolonu teretnih automobila i opljačkali 3 kamiona sa 3.000 l pogonskog goriva. 2 vojnika su ranjena, 7 je nestalo.

c.) *Zapadna Srbija:*

Situacija u dolini Ibra se zaoštrila.

Prepadi na naše marševske kolone traju i dalje, bande su zauzele delove železničke pruge. Naše jedinice za obezbeđenje opkoljene su kod Ušća.

¹⁷ Reč je o pokretu jedinica 14. korpusa NOVJ. Bliže o toime vidi Grupa sovjetsko-jugoslovenskih autora, *Beogradska operacija*, Beograd, 1964, str. 117—9.

¹⁸ Vidi dok. br. 126.

¹⁹ Bliže o tome vidi dok. br. 121 i 123.

²⁰ Po naređenju Hitlera, iako je proitevodnja obustavljena, Bor se morao obezbeđivati ja/Mm snagama. Zbog toga je k-it Jugoistoka naredio vojnoupravnom k-tu Jugoistoka da se Bor obezbedi na taj način što će pravac dotura za odsak Zaječar — Gvozdena vrata ići preko Bora (vidi dok. br. 132; AVII, NAV-T-311, r. 193, s. 457—61: izveštaj k-ta Jugoistoka od 11. septembra 1944).

²¹ Sada: Svetozairevo.

U toku je čišćenje užičkog kraja.

četnički odred Račića u žestokim borbama sa 1. crvenom divizijom u rejonu sz. od Užica.²²

4.) *K-tu Jugoistoka neposredno potčinjeni:*

4. SS-polic. oki. gren. div.:

4. oki. izv. bat., u noći 8/9. 9, motorizovanim i železničkim transportom prešao Dunav i stigao na pripremne položaje. Delovi 8. puka stižu u Beograd u noći 9/10. 9.

Kretanje 4. SS-polic. oki. gren. div. i 11. vazd. polj. divizije odvijaju se u okviru tehničkih mogućnosti. Obe jedinice jako su se međusobno izmešale, pošto se dopunjavaju u osiguranju železnice, odnosno neposredno moraju da se smenjuju. Premeštanje će se sprovoditi kombinovanjem železničkog transporta i pešačenjem, već prema situaciji u saobraćaju, imajući u vidu najveće moguće ubrzanje. Usled toga, i s obzirom na neprekidne nove prekide saobraćaja na železnici, ne može se proračunati vreme njihovog stizanja u rejon Beograda, odnosno Skoplja.

U kojoj će meri eventualan prodor ruskih snaga preko Sofije ka makedonsko-srpskoj granici ili sve veća ugroženost odseka Negotin — Gvozdena vrata uslovljavati da se privuku stražnje borbene grupe 4. SS-polic. oki. gren. div., još se ne može sagledati.²³

III. VAZDUHOPLOVSTVO:

Izviđanje: ruskog nastupanja Rumunija — Bugarska, Peskara — Gargano.

Traganje za minama na Dunavu — bez rezultata.

K-t Jugoistoka (K-da GrA »F«)
Ia, pov. br. 4538/44 od 9. 9. 44.
Načelnik štaba
potp. Vinter

Za tačnost

...²⁴

kapetan

²² Reč je o borbama 1. proleterskog korpusa NOVJ protiv četničke 4. grupe jurišnih korpusa, kojom je komanidovao Dragoslav Račić. Jedinice korpusa (1. i 6. divizija) potpuno* su razbile 9. septembra tu četničku grupaciju i izbile na liniju Granica — Kosjerić — Dubnica (vidi Petar Višnjić, *Operacije za oslobođenje Srbije*, str. 138—9).

²³ Bliže o prodoru sovjetskih snaga preko mmunsko-jugoslovenske i bugarsko-jugoslovenske granice vidi dok. br. 168.

²⁴ i ²⁸ Nečitki potpisi istoga lica. Redakcija nije mogla da ustanovi na koga se to odnosi, iako je imala na raspolaganju, za taj period, ratnu listu oficira k-ta Jugoistoka.

POVERLJIVO

<i>Telegram</i>	<i>K. R.</i>	<i>Dostavljeno:</i>
1.) OKW/WFSt./Op.(H)Jugoistok		1.) Ia (FS)
2.) OKH /Gen. st. d. H/ Op. Abt.		2.) Ia/F
<i>Izveštaj o kretanjima 9. 9. 1944.</i>		3.) Id
1) <i>GrA »E«</i>		4.) KTB
		5.) Ic
		6.) Stoart/Stoflak
		7.) K-t Frontleitstellen
		8.) Frontleitstelle Beograd
		9.) Gen. d. Pi.

154/IX

LXXXXI arm. korpus za naročitu upotrebu:

11. vazd. polj. div.: od vozova koji su krenuli iz Atine, 2 su stigla u Gradsko. U železničkom transportu krenuli su:
Štab 11. vazd. polj. div.,
11. inž. bat. (v.²⁵) (bez 2. čete),
1/11. pt divizionna (v.),
14/21. lov. puka (v.),
XII/11. art. puka (v.),
11. fiz.[ilirski] bat. (v.),
delovi jedinica za dotur 11. [vazd. polj. divizije]
18. SS-art. div.
1/21. lov. puka (v.) stigao u Solun, dalje produžuje peške.

XXII brd. A. K.:

II 2. oki. armija:

7. *SS-brd. divizija:* 111/13. iz Vardišta na Mokru Goru (ji. od Dobruna).
264. *div.:* III/1. puka »Brandenburg« iz Đevrske, a štab puka iz Skradina u rejon Bihaća.
392. *div.:* III/847. iz Krivog Puta u Žutu Lokvu (12 km. iji. od Senja).
373. *div.:* I/1. puka »Brandenburg« iz rejona Bihaća u rejon Bos. Novog;

²⁵ vazdiuhoplovni

II/1. hrv. puka iz Petrovca u Dubovsko (16 km jugoistočno od Bihaća).

297. izv. bat. (2 eskadrona) stigao iz Vrnjačke Banje.

Delovi I i III/2. puka »Brandenburg« maršujući peške, stigli su u Beograd.

Ostatak I i III/2. puka kreće naknadno železnicom.

II/2. puka »Brandenburg« prevozi se železnicom u Skoplje. 4. puk »Brandenburg«: u sledeća 2 voza sa ostatkom bojne komore HI/4, puka »Brandenburg« iz Batajnice (z. od Zemuna) u Erdelj.

III *Vojnoupr. k-t*
Jugoistoka:

11/92. gren. brigade (mot.) u noći 8/9. 9. 1 voz istovaren je u Karlovcima (južno od Petrovaradina), čete su stigle do određenih mesta maršujući peške. 9. 9. 1 voz (1 četa) stigao je u Beograd. Od još nedostajuća 3 voza, 2 su verovatno iskrkana u Vinkovcima radi daljeg pešačenja, o 3. vozu dosad nedostaje izveštaj o odlasku iz Bihaća. 1 voz sa ostatkom 202. tenk. bataljona između Bihaća i Beograda.

K-t Jugoistoka:

4. SS-pol. oki. gren. div.: 4. oki. izv. bat. u motorizovanom i železničkom transportu stigao na pripremne položaje (u južnom Banatu).

K-t; Jugoistoka (K-da GrA »F«)
Ia, pov. br. 4538/44

Za tačnost:
.. .²⁶
kapetan